

administrative or economic affairs; c) the presence in the legislature of the state control the execution of the functions , d) participation of the Ombudsman and the Attorney General in the implementation of the European Court judgments.

Keywords: *subjects of implementation of judgements of ECHR, realization of measures of general and individual character, control after implementation of judgements of ECHR in foreign countries.*

Надійшла до редакції 21.01.2013

Ю.В. Кириченко

кандидат юридичних наук

(Запорізький національний технічний університет)

УДК 342.7

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто конституційну практику нормативного регулювання права на захист в Україні та державах континентальної Європи. Проаналізовано юридичний зміст права на захист, закріпленого у ст. 55 Конституції України та в аналогічних нормах конституцій європейських країн. Обґрунтовано необхідність викладення цієї статті у новій редакції.

Ключові слова: *конституція, захист, судовий захист, право на захист, право на оскарження.*

Постановка проблеми. Світова практика конституціоналізму свідчить про те, що переважна більшість європейських країн, проголошуючи себе демократичними, соціальними, правовими державами, декларують насамперед прихильність гуманітарному виміру в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина. Не є винятком у цьому аспекті і Україна, яка вперше на конституційному рівні визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Враховуючи, що основним об'єктом конституційного регулювання є захист прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності, є всі підстави стверджувати, що це право посідає значне місце у структурі конституційно-правового статусу людини і є одним із основних, невідчужуваних прав, що знайшло своє відображення у ст. 55 Конституції України [1]. Крім зазначеної статті, досліджуване право закріплено ще у ч. 3 ст. 8 та ч. 4 ст. 32.

В основі юридичного захисту прав людини і громадянина лежить принцип рівності всіх перед законом і в тому числі людини і держави як суб'єктів конституційного права. При цьому, як слушно зазначив В.М. Шаповал, “контрагенти розглядаються як сторони, що перебувають у принципово рівному становищі” [2, с. 36]. Але незважаючи на це, у правовідносинах держави і людини держава виступає як пріоритетний і вихідний суб'єкт. Тому об'єктивно виникає потреба конституційного визначення прав людини стосовно держави і заходів щодо захисту цих прав від неправомірних дій або бездіяльності державних органів влади. У зв'язку з цим законодавець і передбачив у ст. 55 Основного Закону України певні захисні права

людини і громадянина, що є новацією в конституційному праві.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Різні аспекти окресленої проблематики були предметом дослідження багатьох науковців, зокрема, М.В. Вітрука, Л.Д. Воеводіна, О.А. Лукашевої, М.І. Матузова, Е.Є. Речушевського, В.В. Речицького, П.М. Рабіновича, Ю.М. Тодики та інших. Але слід зазначити, що наукова розробка цієї теми далеко не вичерпана.

Метою цієї статті є порівняльно-правовий аналіз норм конституцій України і держав континентальної Європи, в яких закріплено право на захист прав і свобод людини і громадянина, та внесення пропозиції щодо вдосконалення ст. 55 Конституції України.

Актуальність досліджуваного питання зумовлюється основним завданням будь-якої демократичної держави створити ефективну систему захисту прав і свобод людини, побудовану на принципах законності та рівності всіх перед законом. Тому саме держава (відповідно до ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р.) зобов'язана забезпечити кожну людину, якщо її права порушені, ефективними засобами правового захисту.

Виклад основного матеріалу. Право людини на захист своїх прав закріплено у переважній більшості конституцій європейських держав: Азербайджану (ст.ст. 26, 60), Албанії (ч. 2 ст. 42), Андорри (ч. 1, 2 ст. 10), Білорусі (ч. 1 ст. 60, ст. 61), Болгарії (ст. 56), Вірменії (ст. 18), Греції (ч. 1 ст. 20), Грузії (ч. 1, 3 ст. 42), Естонії (ч. 1 ст. 15), Іспанії (ч. 1 ст. 24, ч. 2 ст. 53), Італії (ч. 1 ст. 24), Латвії (ч. 1 ст. 92), Ліхтенштейну (ст. 43), Литви (ч. 2 ст. 6, ч. 1 ст. 30), Люксембургу (ст. 13), Македонії (ч. 1 ст. 50), Молдови (ст. 20, ч. 1, 2 ст. 26), Нідерландів (ст. 17), Німеччини (ч. 4 ст. 6, ч. 4 ст. 19), Польщі (ч. 1 ст. 77, ст.ст. 78, 79, 80), Росії (ст.ст. 45, 46), Румунії (ст. 21, ч. 1 ст. 24), Сан-Марино (ч. 1, 2 ст. 15), Сербії (ст. 22), Словаччини (ч. 1, 2 ст. 46), Словенії (ч. 4 ст. 15, ч. 1 ст. 23, ст. 25), Туреччини (ч. 1 ст. 40), Угорщини (п. 1, 5 § 57), Хорватії (ч. 1 ст. 18), Фінляндії (п. 1 § 21), Чехії (ч. 1, 2 ст. 36 Хартії основних прав і свобод), Чорногорії (ст.ст. 19, 20). Зазначені статті розташовані у розділах (главах) конституцій цих країн, де мова йдеться про права та свободи людини і громадянина, а у Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. навіть виокремлені в окремий підрозділ, який має назву “Засоби охорони свобод і прав” [3]. В інших державах континентальної Європи (Австрії, Бельгії, Боснії і Герцеговини, Данії, Монако, Норвегії, Франції, Швейцарії, Швеції) розглядуване право на конституційному рівні не регулюється, а діє через систему галузевого законодавства.

Відповідно до ч. 1 ст. 55 Основного Закону України, держава гарантує кожному захист прав і свобод у судовому порядку і не може відмовити у здійсненні правосуддя, якщо громадянин вважає, що його права і свободи порушені або створюються перешкоди для їх реалізації. При цьому відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно з ч. 2 ст. 64 не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану.

У ч. 2 ст. 55 Конституції України визначено перелік дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, які можуть бути оскаржені в суді. А в деяких країнах це право навіть гарантовано. Наприклад, у ч. 3 ст. 120 Конституції Республіки Словенія від 25 червня 1991 р. зазначено, що “гарантується судовий захист прав і законних інтересів громадян і організацій від рішень і дій адміністративних органів та носіїв публічно-владних повноважень” [4].

Право кожного на судовий захист закріплено в конституціях Азербайджану (ч. 1 ст. 60), Албанії (ч. 2 ст. 42), Андорри (ч. 1, 2 ст. 10), Білорусі (ч. 1 ст. 60), Вірменії (ч. 1 ст. 18), Грузії (ч. 1 ст. 42), Естонії (ч. 1 ст. 15), Іспанії (ч. 1 ст. 24), Італії (ч. 1 ст. 24), Латвії (ч. 1 ст. 92), Литви (ч. 1 ст. 30), Люксембургу (ст. 13), Македонії (ч. 1 ст. 50), Молдова (ст. 20), Нідерландів (ст. 17), Росії (ч. 1 ст. 46), Румунії (ч. 1 ст. 21), Сербії (ч. 1 ст. 22), Словаччини (ч. 1 ст. 46), Словенії (ч. 4 ст. 15), Фінляндії (п. 1 § 21), Чехії (ч. 1, 2 ст. 36 Хартії основних прав і свобод). Наприклад, у ч. 1 ст. 24 Конституції Королівства Іспанія від 27 грудня 1978 р. закріплено, що “кожен має право на ефективний захист судді і суду при здійсненні своїх законних прав і інтересів, і у ніякому разі не допускається відмова у такому захисті” [5], в Конституціях Андорри (ч. 1 ст. 10) та Румунії (ч. 1 ст. 21) встановлено, що “будь-яка особа може звернутися до суду за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів” [6, 7], у Конституції Литви (ч. 1 ст. 30) записано, що “особа, конституційні права або свободи якої порушуються, має право звернутися до суду” [8], а за Конституцією Італії (ч. 1 ст. 24) – “усі можуть у судовому порядку діяти для захисту своїх прав і законних інтересів” [9].

Отже, порівняльно-правовий аналіз змісту текстів конституцій 32 європейських держав, у яких закріплені норми щодо права людини на захист своїх прав і свобод, дає підстави стверджувати про неоднозначність поглядів законодавців цих країн щодо критеріїв закріплення цього права.

Також не існує єдиного підходу до закріплення в нормах про захист прав і свобод конституцій зарубіжних країн кола суб’єктів конституційно-правових відносин. Наприклад, у ч. 2 ст. 55 Конституції України визначено таких суб’єктів: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи. Такий підхід застосований і в основних законах Ліхтенштейну, Росії, Словаччини, Чехії. У той час у Польщі, Угорщині та Хорватії суб’єктами конституційних відносин визначено суди, органи публічної влади та інші органи; в Азербайджані, крім державних органів, такими суб’єктами є політичні партії, професійні спілки, інші громадські об’єднання; у Македонії – державні управління та інші установи. При цьому слід зазначити, що у більшості розглянутих конституцій взагалі не закріплено будь-яких суб’єктів конституційних правовідносин. Тобто в цих країнах особі надається право на захист своїх прав і свобод незалежно від того, хто їх порушив.

Щодо застосування у тексті Конституції України терміна “службова особа”, зміст якого тлумачиться вченими неоднозначно, то це питання вимагає додаткового наукового обґрунтування. Враховуючи те, що чітке визначення кола суб’єктів конституційно-правових відносин є найважливі-

шим завданням законодавця, а також те, що юридична техніка вимагає все більш уніфікованого підходу, пропонуємо термін “службова особа” взагалі виключити з ч. 2 ст. 55 Конституції України. До речі, застосовувати у спеціальній статті тільки термін “посадова особа” пропонувалося і авторами проектів Конституції України від 26 жовтня 1993 р., від 24 лютого 1996 р. та Народної Конституції В.А. Ющенко [10, 11, 12].

Під час аналізу ч. 2 ст. 55 чинної Конституції закономірно виникає питання: а як бути людині, якщо її права і свободи порушуються іншою людиною (фізичною особою) чи юридичною особою? На жаль, це питання конституційна норма оминає і тому, на наш погляд, конструкція ч. 2 ст. 55 не зовсім є логічною, оскільки права і свободи людини повинні підлягати захисту в будь-якому випадку і незалежно від того, хто їх порушив. Такої думки дотримуються М. Аркелян і Н. Узун, які вважають, що “цілком природним є запровадження такого порядку, коли особа мала б можливість вдатися до судового захисту в усіх випадках виникнення конфліктних ситуацій між нею й іншими фізичними та юридичними особами” [13, с. 20] У французькій правовій доктрині та практиці захист прав і свобод розуміється як захист від посягань, по-перше, законодавця і, по-друге, органів влади, юридичних і фізичних осіб [14, с. 61]. Підтвердженням цієї тези може слугувати і ч. 1 ст. 117 Конституції Республіки Болгарії від 12 липня 1991 р., в якій встановлено, що “судова влада захищає права та законні інтереси громадян, юридичних осіб і держави” [15].

Враховуючи зазначене, пропонуємо у ч. 2 ст. 55 Конституції України поряд з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами передбачити також фізичних і юридичних осіб.

Положення ч. 3 ст. 55 Конституції України передбачає, крім судового захисту, право кожного звертатися за захистом своїх прав і свобод до позасудових суб’єктів, які, не дублюючи насамперед функції суду, уповноважені захищати права і свободи людини і громадянина.

З аналізу зазначеного положення випливає те, що в ньому закріплено лише один суб’єкт захисту прав і свобод людини і громадянина – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, до якого може звертатися кожна людина у разі порушення її прав і свобод. При цьому виникає два питання: 1) чи потрібно в нормі Основного Закону України закріплювати одного суб’єкта захисту прав? 2) як же тоді бути з іншими суб’єктами захисту прав і свобод людини і громадянина? До яких, крім Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Конституція та закони України відносять Президента України, Кабінет Міністрів України, органи прокуратури, органи внутрішніх справ, місцеві державні адміністрації тощо. Так, відповідно до ч. 2 ст. 102 Конституції України, “Президент України є гарантом додержання... прав і свобод людини і громадянина”, а Кабінет Міністрів України, згідно з п. 2 ст. 116, – “вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина” [1]. У конституціях деяких європейських країн прямо вказані суб’єкти захисту прав і свобод людини і громадянина. Наприклад, у ч. 1 ст. 71 Конституції Азербайджанської Республіки від 12 листопада 1995 р. зазначено, що “дотримуватись і захищати права і

свободи людини і громадянина, які закріплені в конституції, є обов'язком органів законодавчої, виконавчої та судової влади” [16], а в Австрії, Албанії, Іспанії, Македонії, Німеччині, Польщі, Росії, Сербії, Словаччині, Словенії, Хорватії, Чехії, Чорногорії – цими повноваженнями наділені органи конституційної юрисдикції. Зокрема, ч. 4 ст. 125 Конституції Російської Федерації від 12 грудня 1993 р. закріпила, що Конституційний Суд розглядає скарги на порушення конституційних прав і свобод громадян [17], а п. б ст. 161 Конституції Королівства Іспанії від 27 грудня 1978 р. проголошує, що Конституційний Суд має повноваження для “прийняття рішення про захист прав і свобод” [5]. У той час в Україні здійснення захисту прав і свобод людини і громадянина Конституційним Судом прямо не передбачено. У ч. 1 ст. 124 Конституції Республіки Молдова від 29 липня 1994 р. встановлено, що “прокуратура представляє загальні інтереси суспільства та захищає... права і свободи громадян...” [18], а у ч. 1 ст. 272 Конституції Португальської Республіки від 2 квітня 1976 р. – “до функції поліції належать... забезпечення... прав громадян” [19].

Тобто, виходячи із логіки змісту положення ч. 3 ст. 55, кожна людина в Україні може звертатися тільки до одного суб'єкта захисту прав і свобод – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а до інших у неї не має прав. Тому, на наш погляд, закріплювати одного із багатьох позасудових суб'єктів захисту прав і свобод людини і громадянина в конституційній нормі є зайвим. Підтвердженням цього є і те, що лише 3 європейські держави (Вірменія, Польща, Португалія), крім України, закріпили на конституційному рівні право на звернення до омбудсмана. Так, у ч. 3 ст. 18 Конституції Республіки Вірменія від 27 листопада 2005 р. зазначено, що “кожен має право для захисту своїх прав і свобод отримувати сприяння Захисника прав людини на підставах та в порядку, що встановлені законом” [20]. У ст. 80 Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. вказано, що “кожен має право, відповідно до визначених у законі принципів, на звернення до Захисника Громадянських прав з проханням про надання допомоги в охороні своїх свобод і прав, порушених органами публічної влади” [3]. А у ч. 1 ст. 23 Конституції Португальської Республіки від 2 квітня 1976 р. визначено, що “громадяни мають право подавати скаргу Охоронцю справедливості на дію чи бездіяльність представників влади...” [19]. З урахуванням викладеного вважаємо доцільним вилучити положення ч. 3 ст. 55 з тексту Конституції України.

З огляду на сучасну теорію та практику юридичного гарантування прав і свобод людини і громадянина, в науковій літературі, поряд з національними нормативними і організаційно-правовими гарантіями, виділяють і міжнародні гарантії. Досліджуючи положення ч. 4 ст. 55 Конституції України, можна дійти висновку, що в ній визначено два рівня захисту: національний (внутрішньодержавний) та міжнародний. Це означає, що основними гарантами прав людини є національне законодавство і сама держава, на території якої проживає дана особа. Про це, зокрема, свідчать і встановлені процедури міжнародного правового захисту: особа, перед тим як звернутися до відповідних міжнародних судових установ чи до відповід-

них органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, повинна використати всі національні (внутрішньодержавні) засоби правового захисту своїх прав і свобод. Вважається, що особа використала всі національні (внутрішньодержавні) можливості захисту, якщо її права не були відновлені і після розгляду скарги апеляційним судом. Такі ж рівні захисту прав людини передбачено і в основних законах Білорусі, Вірменії, Росії, Сербії. Так, у ст. 61 Конституції Республіки Білорусь від 17 жовтня 2004 р. зазначено, що “кожен має право відповідно до міжнародно-правових актів, ратифікованих Республікою Білорусь, звертатися до міжнародних організацій з метою захисту своїх прав і свобод, якщо вичерпані всі наявні внутрішньодержавні засоби правового захисту” [21], у ч. 4 ст. 18 Конституції Республіки Вірменія від 27 листопада 2005 р. закріплено, що “кожен відповідно до міжнародних договорів Республіки Вірменія має право звертатися з проханням про захист своїх прав і свобод до міжнародних органів із захисту прав і свобод людини” [20], у ч. 3 ст. 46 Конституції Російської Федерації від 12 грудня 1993 р. записано, що “кожен має право відповідно до міжнародних договорів Російської Федерації звертатися до міждержавних органів за захистом прав і свобод людини, якщо вичерпані всі наявні внутрішньодержавні засоби правового захисту” [17], а у ч. 2 ст. 22 Конституції Республіки Сербія від 30 вересня 2006 р. зазначено, що “громадяни мають право звертатися до міжнародних організацій для захисту своїх прав і свобод, гарантованих Конституцією” [22].

У суспільстві традиційно склалося, що порушені права і свободи людини і громадянина має захищати держава в особі її компетентних органів (суд, прокуратура тощо). Але не менш суттєве значення для забезпечення ефективного правового захисту своїх прав і свобод має закріплене у ч. 5 ст. 55 Конституції України право кожного будь-якими не забороненими законом засобами (коло яких не обмежено) особисто захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Це пояснюється у першу чергу тим, що в розвиненому громадянському суспільстві кожна людина повинна мати максимум таких можливостей, за яких, на думку С.П. Параніці, громадяни повинні “використовувати різні способи обстоювання своїх прав, у тому числі за допомогою зброї”. І далі він робить висновок, що “чим активніше людина здійснюватиме діяльність із самостійного захисту своїх прав, свобод і законних інтересів, тим менше буде бажаних порушувати ці права” [23, с. 70–71].

Автори науково-практичного коментаря Конституції України до засобів захисту прав відносять: 1) ті, які визначені в Конституції України (статті 29, 32, 34, 36, 39–42, 44, 55, 59, 60, 62, 63); 2) ті, які визначені чинним законодавством; 3) ті, які впливають з міжнародних стандартів поведінки особи по захисту своїх прав на основі міжнародних договорів, належним чином ратифікованих Верховною Радою України [24, с. 417].

Положення про захист прав і свобод людини і громадянина незабороненими законом способами зафіксовані і в конституціях Азербайджану, Вірменії, Молдови, Росії. Наприклад, у ч. 1 ст. 26 Конституції Азербайджанської Республіки від 12 листопада 1995 р. зазначено, що “кожен має

право захищати не забороненими законом способами і засобами свої права і свободи” [16], у ч. 2 ст. 18 Конституції Республіки Вірменія від 27 листопада 2005 р. – “кожен має право на захист своїх прав і свобод всіма засобами, не забороненими законом” [20], у ч. 2 ст. 45 Конституції Російської Федерації від 12 грудня 1993 р. зазначено, що “кожен має право захищати свої права і свободи всіма способами, не забороненими законом” [17].

Висновки. Отже, узагальнюючи результати порівняльно-правового аналізу норм конституцій України та держав континентальної Європи, в яких закріплено право на захист, пропонуємо ст. 55 Конституції України викласти у такій редакції:

“Кожному гарантується право на захист своїх прав і свобод у судових і інших державних органах.

Кожен має право захищати свої права і свободи будь-якими не забороненими законом засобами.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності фізичних чи юридичних осіб, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи організацій, членом або учасником яких є Україна”.

А також пропонуємо друге речення ч. 3 ст. 8 – “Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується” – вилучити з тексту чинної Конституції у зв’язку з тим, що воно дублює положення ст. 55.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн : навч. посіб. / В.М. Шаповал. – К., 1992.
3. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>
4. Конституція Республіки Словенія від 25 червня 1991 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constitutions.ru/archives/191>.
5. Конституція Королівства Іспанія від 27 грудня 1978 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vivovoco.rls.ru>
6. Конституція Князівства Андорра від 14 березня 1993 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog/const2.htm>
7. Конституція Румунії від 21 листопада 1991 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constitutions.ru/archives/184>.
8. Конституція Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constitutions.ru.htm>.
9. Конституція Італійської Республіки від 22 грудня 1947 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constitutions.ru/archives>.
10. Конституція України. Офіційний проект у редакції від 26 жовтня 1993 р. / Українське право. – № 1. – 1994. – С. 62–75.
11. Конституція України. Проект у редакції від 24 лютого 1996 р., схвалений Конституційною комісією 11 березня 1996 р. / Українське право. – № 1. – 1996. – С. 89–100.
12. Народна Конституція. Проект Конституції Президента України Віктора Ющенка. – 2009. – 100 с.

13. Аракелян М. Забезпечення конституційного права людини на захист прав і свобод судом / М. Аракелян, Н. Узун // *Право України*. – 2006. – № 1. – С. 19–21.
14. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебн. для студ. юрид. вузов и фак. : в 4-х т. – Т. 3 / отв. ред. Б.А. Страшун. – М., 1997.
15. Конституція Республіки Болгарія від 12 липня 1991 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uznal.org/constitutions.php>
16. Конституція Азербайджанської Республіки від 12 листопада 1995 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tjintel.narod.ru/CISLegislation>.
17. Конституція Російської Федерації від 12 грудня 1993 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uznal.org/constitutions.php>.
18. Конституція Республіки Македонія від 17 листопада 1991 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.world.constitutions/archives>.
19. Конституція Португальської Республіки від 2 квітня 1976 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://worldconstitutions.ru/archives>.
20. Конституція Республіки Вірменія від 27 листопада 2005 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.constitutions.ru/archives>.
21. Конституція Республіки Білорусь від 17 жовтня 2004 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rescc.af/constitutions>.
22. Конституція Республіки Сербія від 30 вересня 2006 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parlament.gov.rs/content>.
23. Параниця С. Реалізація права людини на самозахист за допомогою зброї в Україні / С. Параниця // *Підприємництво, господарство і право*. – 2012. – № 3. – С. 70–73.
24. Конституція України. Науково-практичний коментар / ред. кол.: В.Я. Тацій (голова ред. кол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х., 2011.

Кириченко Ю. В. Конституционное закрепление права на защиту в Украине и европейских государствах: сравнительно-правовой анализ. В статье рассмотрена конституционная практика нормативного регулирования права на защиту в Украине и государствах континентальной Европы. Проанализировано юридическое содержание права на защиту, закрепленного в ст. 55 Конституции Украины и в аналогичных нормах конституций европейских стран. Обоснована необходимость изложения этой статьи в новой редакции.

Ключевые слова: конституция, защита, судебная защита, право на защиту, право на обжалование.

Kirichenko Yu.V. Constitutional fixing of right to protection in Ukraine and in European states: comparative legal analysis. The human right to protection of the rights enshrined in most constitutions of European countries, including those in Article 55 of the Constitution of Ukraine.

But comparative legal analysis of the provisions of the rules of the Constitution of Ukraine and the 32 European countries where fixed rules on human rights to protect their rights and freedoms, gives reason to believe the ambiguity of these views of the legislature of the criteria fixing this right, as well as the establishment of a subrange the objects of constitutional and legal relations. In most countries the person entitled to the protection of the rights and freedoms regardless of who broke them.

In this regard the author proposed in Part 2 of Article 55 of the Constitution of Ukraine, along with state agencies, local governments and their officials also protect individuals and businesses.

From the analysis of the provisions of Part 3 of Article 55 of the Constitution of Ukraine it follows that there is only one entity assigned rights and freedoms of man and citizen – Ukraine Parliamentary Commissioner for Human Rights.

But, to author's opinion, to fix one of the many extra-judicial actors rights and freedoms of man and citizen in a constitutional norm is redundant. This is confirmed by the fact that only three European countries (Armenia, Poland, Portugal), except for Ukraine, enshrined at the constitutional level, the right to appeal to the ombudsman. Therefore, in view of the above, the author considers appropriate to exclude from the provisions of Part 3 of Article 55

of the Constitution of Ukraine.

In Part 4 of Article 55 of the Constitution of Ukraine two levels of protection: national (domestic) and international. This means that the main guarantors of human rights is the national law of the state itself, in which the person is living. It is believed that the person used all national (domestic) capabilities protection if his/her rights were restored after the complaint the Court of Appeal. The same level of protection of human rights provided for in the basic laws of Belarus, Armenia, Russia and Serbia.

Essential to ensure effective legal protection is enshrined in Part 5 of Article 55 of the Constitution of Ukraine the right of everyone by any means not prohibited by law (about which unlimited) personally defend their rights and freedoms from violations and illegal encroachments. This provision is recorded in the Constitution of Azerbaijan, Armenia, Moldova and Russia.

Thus, Article 55 of the Constitution of Ukraine provide as follows: "Everyone has the right to protect their rights in court and other state agencies. Everyone has the right to defend their rights and freedoms by any means not prohibited by law. Everyone has the right to appeal against decisions, actions or omissions of persons or bodies, government or local governments and their officials. Everyone has the right, after exhausting all domestic legal remedies to seek protection of their rights and freedoms to the relevant international judicial institutions or organizations, member or by Ukraine".

As well as the second sentence of Article 8 of Part 3 - "Going to court to protect the constitutional rights and freedoms of man and citizen directly under the Constitution of Ukraine guarantees" - to remove from the text of the current Constitution in view of the fact that it duplicates the provisions of Article 55.

Keywords: constitution, defence, judicial defence, right of defence, right on an appeal.

Надійшла до редакції 24.02.2013

О.М. Куракін

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.13

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН: СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ

Визначено сучасний стан наукової розробки одного з найвагоміших інститутів загальної теорії права – механізму правового регулювання суспільних відносин. Подано короткий аналіз досліджень з визначеної проблематики як вітчизняних, так й іноземних авторів, актуалізовано необхідність подальших наукових пошуків у теоретико-правовій площині, в тому числі для галузевих юридичних наук при розгляді питань правових механізмів і правовідносин, що складаються у відповідних сферах правового регулювання.

Ключові слова: *нормативне регулювання, наукові дослідження, загальна теорія права, уніфікована модель, методологія пізнання.*

Постановка проблеми. Поглиблення процесів демократизації в сучасному національному державотворенні викликане програмними цілями розвитку України, що закріплені в її Основному Законі, та об'єктивними законами розвитку цивілізованого європейського суспільства. Вони, серед іншого, визначають необхідність дослідження змісту та сутності нормати-